

JOSEPH E. STIGLITZ

Kurtarma Bunalımı

ABD ekonomisi ve finansal sistemindeki problemler yıllardır süregelmekte. Fakat bu, Amerika'nın liderlerini karmaşayı çıkaran, bizleri bir başka "Büyük Bunalımın" eşiğine getirene kadar problemleri görmeyen ve bizleri kurtarmak için bir kurtarma teşebbüsünden diğerine savuran aynı kişilere dönmelerini engellemedi.

Bilgi ekonomisi alanındaki çalışması için 2001 yılında Nobel ödülü kazanan Joseph Stiglitz Başkan Clinton'ın Ekonomi Danışmanları Konseyinde Başkanlık yaptı ve Columbia Üniversitesinde Ekonomi Profesörüdür. Linda Bilmes ile beraber Üç Trilyon Dolarlık Savaş: Irak'taki Çatışmanın Gerçek Maliyeti adlı eseri yazmıştır.

Birleşik Devletlerin finansal sisteminin, özellikle de küresel finansının karmaşa içerisinde olduğunu anlayabilmek için çok da zeki olmaya gerek yok. Şimdi de ABD Temsilciler Meclisi'nin, Bush yönetiminin 700 milyar dolarlık kurtarma planını reddetmesiyle bu durumu düzeltmek için herhangi bir görüş birliğinin olmadığı açıkça ortada.

ABD ekonomisi ve finansal sistemindeki problemler yıllardır süregelmekte. Fakat bu, Amerika'nın liderlerini karmaşayı çıkaran, bizleri bir başka "Büyük Bunalımın" eşiğine getirene kadar problemleri görmeyen ve bizleri kurtarmak için bir kurtarma teşebbüsünden diğerine savuran aynı kişilere dönmelerini engellemedi.

Küresel piyasalar düştükçe kurtarma planı da neredeyse Kongrede bir başka oya dönüşecek. Belki Wall Street'i kurtarabilirler, fakat ya ekonomi? Ya çoktan etrafı yeni hesap açıklarıyla ve düşmekte olan alt yapılara ve iki adet savaşa ödenecek faturalarla sarılmış vergi mükellefleri? Bu şartlar altında herhangi bir kurtarma planının işlemesi mümkün mü?

KURTARMA PLANI YETERLİ OLACAK MI?

Henüz tamamlanan kurtarma planının, Bush yönetiminin asıl olarak sunduğu tekliften çok daha

iyi olduğu kesin. Fakat temel bakış açısı ciddi bir şekilde hatalı kaldı. Öncelikle, bir kez daha damlama ekonomilere güvenildi. Bir şekilde Wall Street'e yeterli para sağlamak sıradan işçilere ve ev sahiplerine yardımcı olarak Main Street'i para akışı olacaktı. Damlama ekonomileri hemen hemen hiç yürümez hem de bu zamanda böyle bir şey neredeyse imkânsızdır.

Ayrıca, plan temel problemin güven olduğunu varsaydı. Bu, şüphesiz problemin bir kısmı dahi değil. Altta yatan asıl problem finansal piyasaların çok ağır borçlara girmiş olmasıdır. Konut balonu vardı ve borçlar da abartılı fiyatlar üzerinden yapıldı.

İşte o balon söndü. Ev fiyatları muhtemelen daha da düşecek, böylece daha çok haciz olacak ve piyasanın bu durumu değiştirebilmesinden hiç bahsedilmeyecek. Ağır borçlar, sonuç olarak düzeltilmesi gereken bankaların bilânçolarında muazzam delikler açtı. Bu varlıklar için makul değer-

ler ödemekte olan hiçbir hükümetin, kurtarma planı deliğini onarmaya gücü yetmeyecek. Aksine, aşırı iç kanama geçiren bir hastaya büyük oranda kan nakli yapmak gibi olacak.

Bir kurtarma planı çabucak gerçekleştirilmiş olsa bile, bazı kredi kısıtlamaları olacak. ABD ekonomisi, aşırı borçlanma ile beslenen ve azaltılacak tüketim canlılığı ile finanse edilmekte. Eyaletler ve şehirler, harcamalarını kısıyorlar. Halk bilânçoları gittikçe zayıflıyor. Ekonomik bir yavaşlama tüm finansal problemlerimizi şiddetlendirecek.

HACİZLERİ AZALTMAK MÜMKÜN

Daha az para ile daha fazlasını yapabiliriz. Finansal kurumların bilânçolarındaki delikler şeffaf bir şekilde doldurulmalı. İskandinav ülkeleri, yirmi sene evvel yol göstermişlerdi. Warren Buffet, Goldman Sachs'e hisse senedi sağlayarak başka bir yol gösterdi. Tercih edilen hisseleri, senetler ile düzenleyerek, halkın aşağı doğru riski azaltılabilir ve bazı üst kısım potansiyele katılmaları temin edilebilir.

Bu yaklaşım, sadece kanıtlanmadı, aynı zamanda devam etme amaçlı borçlanma için gerekli teşvik ve gereçleri de sağlamakta. Milyonlarca karmaşık ipotek ve gömülü oldukları daha da karmaşık finansal ürünleri değerlendirmeye çabalayan umutsuz vazifeden sakınıyor ve "ağır" problemlerle uğraşıyor. Hükümet en kötü veya en aşırı fiyatlardaki kıymetlere sıkışmış durumda.

Aynı zamanda hacizleri azaltmak için birçok adım atılabilir. İlk olarak, ipotek kesintisini nakde çevrilebilir vergi kredisine dönüştürerek düşük ve orta gelirli Amerikalılar için konut alma daha cazip hale getirilebilir. Hükümet, yüksek gelirli Amerikalılar için, ipotek faizinin yüzde ellisini ve emlak vergilerini etkin bir biçimde öder, fakat yoksullar için hiçbir şey yapmaz. İkincisi, ev sahiplerine evlerinin değerini yazmaları ve evlerinde kalmaları izni verilmesi için iflas reformuna ihtiyaç vardır. Üçüncüsü, hükümet, daha düşük borçlanma masraflarından faydalanarak ipoteğin bir kısmına el

koyabilir.

Aksine, ABD Hazine Sekreteri Henry Paulson'un yaklaşımı Amerika'yı karmaşaya iten üçkâğıtçılığın bir başka türüdür. Yatırım bankaları ve kredi değerlendirme aracıları, finansal simyaya inanmaktalar-önemli değerlerin dilimleme ve kalıplama güvenlikleri ile oluşturulabilmeleri kavramı. Yeni görüş, esas değerin bu varlıkları birleştirme ve kalıptan çıkarma yöntemleri ile finansal sistemden çıkarılarak ve bunların hükümete yönlendirilerek oluşturulduğunu savunur. Ancak bu da sadece bankaları bu işten kârlı çıkararak, varlıkların fazla ödeneğini gerektirmekte.

KRİZİN TEKRAR GERÇEKLEŞME OLASILIĞINI AZALTMAK

Sonunda, böyle bir plan tam olarak uyarlanacak olursa büyük bir olasılık var, Amerikan vergi mükellefleri zor durumda kalacak. Çevre ekonomilerinde, "çevreyi kirleten bedelini öder prensibi" denilen temel bir ilke vardır. Bu hem tarafsızlık hem de etkinlik meselesidir. Wall Street, zehirli ipoteklerle ekonomiyi kirletti. Temizlemek için bedelini de ödemeli.

Ekonomistler arasında Paulson'un planına dayanan hiçbir kurtarma teşebbüsünün işe yaramayacağı konusunda hızla büyüyen bir görüş birliği var. Eğer öyleyse, ulusal borçtaki büyük artış ve 700 milyar doların sağlanması dahi, ABD ekonomisinin güveninin kayboluşunu ve zayıflığını daha da ağırlaştırmasını engellemeye yeterli olmayacak.

Ancak, böyle bir kriz içerisinde hiçbir şey yapmamak politikacılar için imkânsızdır. O halde, krizi üreten özel faizlerin zehirli karışımı, yanlış yönlendirilmiş ekonomiler ve sağ eğimli ideolojilerle hazırlanmış bir şekilde işleyen bir kurtarma planı üretecek veya başarısızlığı çok da zarar vermeyecek bir anlaşma için dua etmeliyiz.

Böyle bir krizin tekrar gerçekleşme olasılığını azaltan yeni düzenleme sistemi dâhil, olanları hatasız karşılamak, gelecek yönetime bırakılacak birçok görevden bir tanesidir.

Copyright: PROJECT SYNDICATE **2008**
www.project-syndicate.org

Çevre ekonomilerinde, "çevreyi kirleten bedelini öder prensibi" denilen temel bir ilke vardır. Bu hem tarafsızlık hem de etkinlik meselesidir. Wall Street, zehirli ipoteklerle ekonomiyi kirletti. Temizlemek için bedelini de ödemeli.